

REPUBLIKA Y'U RWANDA

MINISITERI Y'UBUZIMA

**IBY'INGENZI UMUNTU UFATA IMITI
IGABANYA UBUKANA BWA VIRUSI
ITERA SIDA AGOMBA KUMENYA**

INTANGIRIRO

Iyi mfashanyigisho igamije gusobanurira abafata imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA bimwe na bimwe mu by'ingenzi bagomba kumenya no kuzirikana. Twavuga nk'akamaro k'iyo miti, uko ifatwa, uko ufata iyo miti agomba kwitwara, ingaruka iyo miti ishobora kugira ku mubiri w'umuntu, n'ibindi.

I. AKAMARO K'IYO MITI MU MUBIRI.

- Guhagarika iyororoka rya virusi itera SIDA mu mubiri.
- Gutuma umubiri ugarura imbaraga zo kurwanya indwara z'ibyuririzi.
- Gutuma umuntu atarwaragurika.

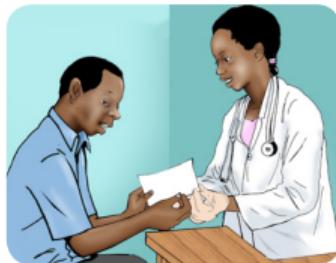
*Aho ntangiriye gufata imiti nagaruye
imbaraga*

Icyitonderwa:

Iyo miti ntiyica virusi itera SIDA
iyibuza gusa gukomeza kororoka mu
mubiri.

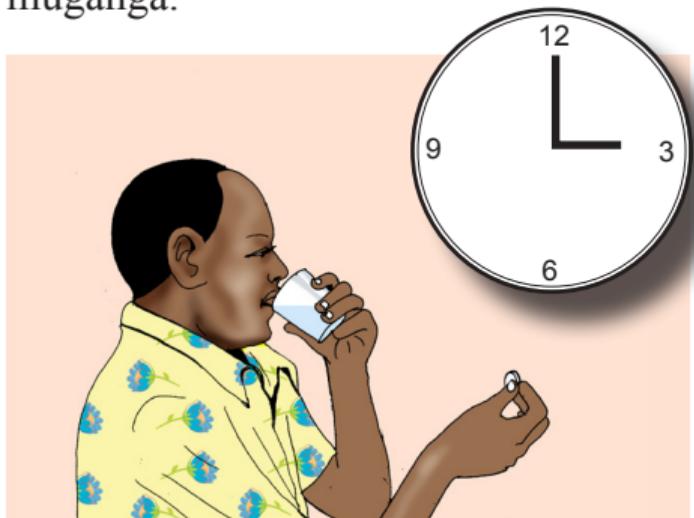
II. NI NDE UHABWA IMITI IGABANYA UBUKANA BWA VIRUSI ITERA SIDA?

Buri muntu wese ukimara kumenya ko afite virusi itera SIDA agomba kwihutira kugana ikigo nderabuzima kimwegereye kugirango ahabwe ubujyanama anahabwe imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA.

III. UKO IMITI IGABANYA UBUKANA BWA VIRUSI ITERA SIDA IFATWA.

Iyo miti ifatwa buri munsi ku masaha amwe, hakurikijwe amabwiriza ya muganga.

*Ni ngombwa gufata imiti buri munsi
ku masaha amwe.*

Ese abafite virusi itera SIDA bose ntibafata imiti imwe?

Oya. Abafite virusi itera SIDA bose ntibafata imiti imwe: abana, abakuze, abagore batwite, abantu bafite ubundi burwayi bwihariye, ntibahuza imiti. Umuganga ni we ugena imiti buri wese agomba gufata.

Abafite virusi itera SIDA bose ntibafata imiti imwe

Icyitonderwa:

Igihe umuntu ahagaritse imiti, virusi itera SIDA yiyongera vuba cyane mu mubiri we. Ingaruka zikurikira zishobora guhita zigaragara:

- Ubudahangarwa bw'umubiri bugabanuka vuba na vuba kurusha utarigeze ayifata.
- Kurwaragurika no kwiyongera kw'indwara z'ibyuririzi.
- Imiti umurwayi yafataga igatakaza ubushobozi bwayo.

IV. INGARUKA Z'IMITI IGABANYA UBUKANA BWA VIRUSI ITERA SIDA

Muri rusange, imiti iyo ariyo yose ishobora kugira ingaruka ku bantu bamwe na bamwe bayifata. Imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA, nayo ishobora kugira ingaruka. Ingaruka zikunze kugaragara ni izi zikurikira:

Ingaruka zikunze kugaragara ni izi zikurikira:

- Kugira iseseme, kuruka, kudashaka kurya no kunywa.
- Kurwara umutwe, kurotaguzwa, kubura ibitotsi no kuzungera.
- Indwara y'umwijima (amaso agahinduka umuhondo), kubabara mu nda bitewe n'indwara y'impindura.
- Kugabanuka kw'amaraso, gucika intege.
- Kubabara imitsi.
- Kugira uburyaryate ku mubiri umuntu akishimagura, n'ibindi.

Icyitonderwa:

Izo ngaruka zikunze kuboneka ku bantu bake, cyane cyane abagitangira kunywa iyo miti ariko akenshi zigenda zishira buhoro buhoro. Niba ufata imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA ikaba ikugizeho ingaruka wihagarika imiti ahubwo ihutire kumenyesha umuganga ukuvura ikibazo ugize

V. UKO UFATA IMITI IGABANYA UBUKANA BWA VIRUSI ITERA SIDA AKWIYE KWITWARA MURI RUSANGE

- Kugira isuku ku mubiri no mu rugo

- Kurya indyo yuzuye kandi isukuye,
nibura gatatu ku munsi

- Kureka inzoga n'itabi n'ibiyobya-bwenge, maze ukanywa ibinyobwa bifite intungamubiri zihagije

- Kuruhuka bihagije.

- Kutiheba, kutigunga, (akaba yajya mu matsinda y'amashyirahamwe).

- Kwirinda imibonano mpuza-bitsina idakingiye.

- Kwirinda gutwita utabiganiyeho na muganga.
- Gukomeza gufata neza imiti igabanya ubukana n'irinda ibyuririzi.

- Kudafata imiti iyo ari yo yose utandikiwe na muganga
- Kutihererana ibibazo wenyine

Si byiza kandi kugira amatungo amwe n'amwe mu rugo nk'injangwe.

VI. IBIBAZO ABANTU BAKUNZE KUBAZA:

1. *Umuntu ufata imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA ashobora kwanduza iyo virusi?*

Yego. Iyo miti ntiyica virusi itera SIDA, iyibuza gusa kororoka mu mubiri. Ubana na virusi itera SIDA afata imiti ashobora kwanduza abandi mu buryo busanzwe virusi itera SIDA yandurirwamo.

2. *Umugore utwite ufata imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA ashobora kwanduza umwana we?*

Yego. Muri rusange umugore wese wanduye virusi itera SIDA agirwa inama yo kutongera gutwita atabiganiriyeho na muganga kabone n'ijo yaba afata imiti

igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA. Igihe cyose rero adakurikije inama ahabwa na muganga ashobora kwanduza umwana ndetse nawe ubwe bikaba byamugiraho ingaruka.

*Ni byiza kuganira na muganga mbere
yo gufata icyemezo cyo gutwita igihe
ufite virusi itera SIDA.*

3. *Ni nk'ibiki byatuma imiti itagira
akamaro mu mubiri?*

a. Igihe umuntu afata imiti nabi: ni ukuvuga kuyifata uko utabwiwe na muganga ukayigabanya cyangwa

ukayongera, kudafata imiti yose, kuyifatanya n'indi utahawe na muganga, kutayifatira ku masaha amwe cyangwa kuyisiba, n'ibindi.

b. Gutangira imiti utinze: Uko umuntu ubana na Virusi itera SIDA atinda gutangira gufata imiti igabanya ubukana niko umubiri we urushaho kuzahara.

Icyitonderwa:

Kubera ko imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA ifatwa ubuzima bwose ni ngombwa ko uwitegura kuyitangira akurikirana inyigisho zinyuranye zimufasha gusobanukirwa no kumenya uko azitwara mu gihe cyose azaba ari kuri iyo miti.

4. Ni izihe mpamvu zatuma ababana na virusi itera SIDA bahindurirwa imiti ?

- Ingaruka zikomeye z'imiti k'uyifata
- Mu gihe muganga abonye ko ubana na virusi itera SIDA amaze igihe imiti afata ntacyo imumarira kandi ayifata neza
- N'ikindi gihe cyose muganga abonye ko ari ngombwa

Icyitonderwa:

Guhindurirwa imiti buri gihe bigenwa na muganga wenyine.

5. Ufata imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA arutse imiti yakora iki?

Ufata imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA iyo ayirutse mbere y'igice cy'isaha (iminota 30) amaze kuyifata, agomba guhita afata indi isimbura iyo yarutse. Icyo gihe agomba kujya gufata indi kwa muganga mbere y'uko imiti asigaranye irangira. Niba hari impamvu zatumye ukererwa kunywa imiti, uyisiba cyangwa uyiruka, uzibuke kubibwira muganga.

6. Ufata imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA yibagiwe kunywa imiti yakora iki?

Ufata imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA yibagiwe kunywa imiti, ashobora kunywa indi mu masaha atandatu (6) akurikira igihe yari kuyinywera. Ayo masaha arenze, umurwayi arabireka akaza kuyinywa ku kindi gihe cyari giteganijwe. Ibi ntibigomba kuba inshuro nyinshi.

7. Ufata imiti igabanya ubukana bwa siêuëi itÉêa virusi itera SIDA yakora iki kugira ngo atibagirwa gufata imiti?

- Ni byiza kubwira abo mubana uburwayi bwawe kugira ngo bakube hafi, bajye bakwibutsa ndetse bagushishikarize gufata iyo miti kandi ku gihe. Guhindagura amasaha yo kuyifatiraho ni bibi.

Ibyo ugomba guhora uzirikana

- Ukimara kumenya ko ufite virusi itera SIDA ugomba kwihutira kwegera ikigonderabuzima kikwegereye uga-habwa ubujyanama n'imiti igabanya ubukana bwa virusi itera SIDA
- Tangira gufata imiti wabitekerejeho neza kuko ugomba kuyifata ubuzima bwawe bwose.
- Fata imiti ku masaha amwe kandi wirinde kuyihagarika udakurikije amabwiriza ya muganga
- Fata imiti yose ukurikije uko muganga yabikubwiye, bituma irushaho kukugirira akamaro
- Irinde imibonano mpuzabitsina idakiniyiye, utiyongerera ubwantu bwa virusi itera SIDA, imiti irusheho kukugirira akamaro
- Shaka uburyo buzajya bugufasha kwibuka gufata imiti no kwitabira gahunda zo kwa muganga.

**IMITI
UGOMBA
KUYINYWERA
KU MASAHA AMWE,
KANDI UKIRINDA
KUYISIBA
NA RIMWE**

November 2017